

YU ISSN 0027-8084
UKD 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXIX/5

**БЕОГРАД
1994**

Digitized by Google

Митар Пешикан

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

ПОРЕЂЕЊЕ ПОНУЂЕНИХ ПРАВОПИСНИХ ПРАВИЛА

У приказу се (информативно, без оцена) пореде нормативна изјашњења четири правописна приручника, тј. старог правописа (из 1960) и три нова издања, која су се у књижевном изложивању појавила ове (1994) године:

— **П'60:** *Правопис српскохрватскога књижевног језика*, Пир. издање, Матица српска 1960 (лат. верзију издала је Матица хрватска, готово без икаквих нормативних разлика);

— **ПМС:** *Правопис српскога језика*, изд. Матица српска, 1993 (изашао из штампе априла 1994), аутори М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пнжурица; стр. 1—503 (ек.), 1—510 (ијек.);

— **ПШУ:** *Правопис српскога језика са речником*, изд. „Штампа“ (Бгд) и „Унирекс“ (Никшић), 1993 (у продаји од марта 1994), аутори Р. Симић, Ж. Станојчић, Б. Остојић, Б. Ђорић, М. Ковачевић; стр. 1—547;

— **МД:** *Правопис српског језика – приручник за школе*, изд. Нијанса (Земуи) и Унирекс (Никшић), аутор М. Дешић; стр. 1—182.

Повремено ће бити позивања и на неколико других извора (в. фусноту 1, тамо и скраћенице).

Обичај је у нашој струци да се нпр. називом *граматика* или *речник* могу насловити врло неједнака дела — од школских почетница или оскудних избора грађе до разрађених и темељних обрада врло обимног градива. Наслов *правопис*, међутим, примењивао се уникатно, па су и позамашне обраде (доста широког тематског захвата) насловљаване као *приручник*, *саветник*, *информатор* (о језику), *прилози правопису* и др. — а ПРАВОПИС је био један (слично као *стајуг* или *тигик* у датој заједници). Последњих пак година то је препуштено вољи аутора и издавача (и њиховој самоконтроли, колико је буде); већ се умножио наслов *правопис*, и биће да томе није крај. — Али ово је само уводна напомена, а не најважна тема писања, осим утолико што ће се са старим правописом из 1960. године поредити још три нова издања, сва три насловљена као *Правопис српског(а) језика* (в. ближе у преамбули).

О тим обрадама и око њих већ је било доста јавног писања — у дневним и периодичним листовима и понешто у часописима; у том писању (које сам само парцијално пратио) испојило се и веома много различитога и опречнога (свако писање сведочи не само о свом предмету него и о свом писцу и квалитету његовог ауторског поступка). „Наш језик“

свој скучени простор, ограничен тешком новчаном оскудицом, не може трошити упуштајући се у такве (неминовно опширне) расправе о спорним питањима, ни у полемике (онакве какве из којег пера изађу). Али не може ни пренебрегнути и оћутати чињеницу да су из кругова факултетских и институтских србиста или сербокroatиста (високог звања) понуђени културној јавности различити правописни нормативи; у понуђена решења условно можемо уврстити и стари правопис (П'60), јер има залагања да његова норма још неко време буде на снази.

Да би се некако помирио оскудни простор нашег часописа и његова дужност према читаоцима, ограничићу свој приказ на пуко информативно предочавање битнијих нормативних разлика које се уочавају у четири приручника — остављајући суд и оцену читаоцима и верујући да је за њих кориснија усредсређена информација него судови о спорноме (они би из мог пера неминовно ишли у прилог ПМС, јер сам на удео у њему утрошио године свог рада). Изводе из приручника даваћу обично без наводника, а то значи да стилизационо не морају бити дословни, али остаје моја обавеза да буду смисаоно тачни; да би и читаоци то могли проверити, уз изводе ће се почешће (ако нису узети из речника) наводити страница (или тачка) одакле су узети. У смислу допуне информације каткад ће бити позивања на речнике МС и САНУ (у којима је примењивана норма П'60, иако местимично с неким модификацијама), затим на Прилоге Правопису (Матица српска, 1989) и рад Међуакадемијског одбора који им је уследио (закључке чувамо у записницама), као и на нормативну обраду Ивана Клајна у Језичком приручнику РТБ (1991)¹.

Разуме се, поређење четири норме не може бити потпуно, већ и због тога што приручници неједнако захватају садржај подложен нормирању. За МД посебно треба имати у виду да обрада начелно има карактер и намену школске почетнице или приступног приручника, којему није ни задатак да исцрпно захвати правописно градиво (речник му зато не достиже ни 25 страна, иако обухвата све примере наведене у правилима); међутим, и у тако редукованом градиву нашло се места за многа нормативна опредељења, па у овом упоредном прегледу пратимо и њих.

Обрасци и примери наводиће се начелно *курзивом*, а црним слогом они који одступају од норме П'60, тј. који се сада нуде као иновација досадашње норме. Примери се ради једноставности наводе само у ек. лику кад год исто важи и за ијек., а у разматраним приручницима се редовно предочавају и ек. и ијек. облици.

¹ Скраћено: РМС, РСА, ПП, МО, КЛ'91. — Треба имати на уму да је део оцена МО предочен у ПП, с тим што је неке од њих сам МО касније понешто кориговао. Што се Клајнове обраде тиче, аутор је (слично као и ПМС) уважавао изјашњења ПП и МО, али је у току каснијег рада МО и израде Матициног правописа дошло и до неких (углавном небитних) разлика образаца у КЛ'91 и у ПМС.

Ових дана (децембра 1994) кренула је ка штампању и скраћена верзија ПМС (истих аутора и исте норме), намењена да заједно с њим функционише аналогно школском издању старог правописа. Спомињаћу је понегде као кратки правопис српског језика (скраћ. *КПСЈ*).

Писмо и писање туђих имена

1. *Писмо*. — П'60 предочава савремену ћирилицу и латиницу (са словима *dž, lj, nj* — али *d*), у њиховом азб. реду; тако и МД. П'60 приказује и Даничићева слова *ǰ, љ, њ*.

— ПМС у опширном поглављу о писму обрађује и историјску ћирилицу, као и постанак и развој нашег писма, његове данашње функције и др. Као стандардне азбуке наводи ћирилицу и обичну латиницу, са *dž, lj, nj* (али *d*, а не *dj*). Приказује и 'општу латиницу' (од 26 слова, тј. са *q, w, x, y*, а без *č, ć, dž, đ, lj, nj, š, ž*), као и неке друге посебне системе и службе писма.

— ПШУ у табели поред ћирилице предочава (обе у ћириличком азб. реду), и 'српску латиницу', са словима *ǰ, љ, њ* — с тим што, бар док се не створе технички услови за њихову ширу употребу, препоручује толерисање и *dž, lj, nj*; због изворног писања и стручних симбола додаје још три лат. слова: *x, y, w* (с. 44—46). Наведена је и 'црквена ћирилица'.

2. *Туђа имена*. — П'60: У нашем језику туђа се имена пишу двојачко: изворно (махом у латиници) и фонетски (у ћирилици) (с. 144).

— ПМС (т. 101): Прилагођено писање страних имена применљиво је и у ћирилици и у латиници, а изворно у латиници. Са стварањем националних ћирилица угасила се могућност изворног писања туђих имена, како из грчког тако и из словенских ћириличких језика. Изузетно се и у ћир. тексту понеко име може навести и у изворној латиници.

— ПШУ (с. 123—124): Једнократне или повремене посуђенице дозвољено је писати изворно. Случајне, једнократне или стилски активне туђе речи могу се, а у последњем случају их је чак ефектније писати изворно. Страна властита имена оправдано је писати изворно и у другим приликама. Могућности примене (изложеног) правила ограничене су словним фондом нашег књижевног језика, који није уобичајено увећавати далеко преко његових граница (у латиници нашим словима додају се *x, y, и w*, а у ћирилици евентуално неки знаци руског писма). Изворно је стога упутно у латиници писати речи са тога подручја, у ћирилици бугарске, македонске и руске речи.

— МД (с. 121): Имена из страних живих језика пишу се, у ћирилици и у латиници, фонетски, прилагођено, што значи да се настоји да буду што ближа српском језику и правопису.

Велико слово

3. *Речца на почетку презимена*. Неспоран је образац кад је речца унутар имена: *Леонардо да Винчи, Винсент ван Гог*. — У П'60 тако је и на почетку (скраћеног) имена: *да Винчи, де Сосиров*. Остали иновирају:

— ПМС ПШУ МД: *Да Винчи, Ван Гог, Де Гол* (али: *Шарл де Гол*).

4. *Имена земаља*. Неспоран је главни образац, да се великим словом пишу сви делови званичних имена земаља, нпр. *Сједињене Америчке Државе* (и *Сједињене Државе*), *Уједињено Краљевство*.

— П'60 тај образац примењује (у речнику) и на слободно формулисана постојанија имена: *Источно Римско Царство* или *Источноримско Царство*, *Турско Царство*, *Аустро-угарска Монархија*, *Дубровачка Република*; али: *Париска (Паришка) комуна*. Остали приручници одступају од тога, проширујући писање једним великим словом.

— ПМС: *Источно римско (Источноримско) царство*, *Турско царство*, *Турска царевина*, *Османско (Отоманско) царство*, *Дубровачка република*, *Млетачка република*, *Трећи рајх*, *Земља излазећег сунца*, *Крушевска република* и др.

— ПШУ (с. 109): *Римска империја*, *Римско царство*, *Турска или Отоманска царевина/империја*.

— МД: *Западно римско царство*, *Млетачка република*, *Османско царство*, *Трећи рајх*, *Ужичка република*, *Земља излазећег сунца*.

5. *Административне јединице*. — П'60 малим словом: *ваљевски срез*, *босански пашалук*, *сењска бискупија*. Остали иновирају.

— ПМС и МД: *Београдски пашалук*, *Зворнички санџак*, *Дринска бановина*, *Хвостанска епархија*, *Псковска губернија*, *Прва армијска област*, *Браничевски округ*.

— ПШУ (с. 108—109): *Београдски пашалук*, *Смедеревски санџак*; *Ваљевско-шабачка епархија*, *Крагујевачки војни округ*, *Прва војна област*, *Моравски округ* — с тим што се понавља велико слово у именима адм.-пол. јединица (укључујући општине).

6. *Делови насељеног места*. — П'60 и ПМС не пишу ове називе по обрасцу посебних места (*Нови Сад*, *Нова Варош*, *Ново Брдо* — неспорно писање), него по општем геогр. обрасцу — П'60 ('градска насеља'): *Горњи град*, *Радничко насеље*, *Зелени венац*; ПМС ('делови насеља и градске четврти'): *Стари град*, *Старо сајмиште*, *Савски венац*, *Баново брдо* (делови Београда), *Професорска колонија*, *Други рејон*. Тако и КЛ'91 ('називи градских делова'): *Горњи град*, *Баново брдо*, *Јелисејска поља*, *Хајд-парк*.

— ПШУ (с. 107): *Стари Град*, *Баново Брдо*, *Петлово Брдо*, *Старо Сајмиште*, *Маринкова Бара*, *Доња Махала*, *Код Куле*, *На Падини* ('јединице природне раздобоје'), *Савски Венац* (као адм.-пол. јединица, с. 108); *Нова колонија*, *Први блок*, *Пет каплара* ('грађевински уређене целине').

— МД: *Баново Брдо*, *Горњи Град*, *Стара Колонија* ('називи већих делова града'); *Шест каплара* ('мањи грађевински блокови').

7. *Карактер речи КОТАР(И), КРАЈИНА, ЗАГОРЈЕ, ЗАГОРА, ПОДГОР(И)НА*. — П'60 прве три кад су унутар имена узима као опште речи и пише их малим словом: *Горски котар*, *Бихаћка крајина*, *Хрватско загорје* (али ипак: *Равни Котари*). ПШУ има само *Ваљевска подгорина* (с. 108), а МД *Книнска крајина* и *Тимочка крајина*.

— ПМС признаје тим називима претежни карактер властитог имена и даје предност великом слову (допуштајући и мало): *Равни Котари*, *Горски Котар*, *Бела Крајина*, *Книнска Крајина*, *Бихаћка Крајина*,

Српска Крајина и др., Хрватско Загорје, тако и *Метохијски Подгор*, *Далматинска Загора*, *Ваљевска Подгорина* (поред неспорних уоб. краћих имена: *Котари*, *Крајина*, *Загорје*, *Загора*, *Подгор*, *Подгорина*).

8. *Небеска тела и системи*. — П'60 понавља велико слово: *Велики Медвед*, *Велика Кола*, *Кумовска Слама*, *Кумова Слама*. — Остали приручници свде на једно велико слово: *Млечни пут*, *Кумова слама*, *Халејева комета*, *Магеланови облаци* (галаксије, ПМС); *Кумова слама*, *Велики медвед*, *Велика кола* (ПШУ, с. 109); *Халејева комета*, *Велика кола* (МД); тако и ПП и КЛ'91.

9. *Историјски догађаји и збивања*. — Приручници су сагласно за мало слово у називима покрета, уметничких праваца и стилова и сл.: *хуманизам*, *ренесанса*, *реформација*, *рационализам* и сл.

— П'60 и ПШУ тако пишу и називе историјских догађаја: *француска револуција*, *косовска битка*, *сељачка буна*, *први српски устанак*, *октобарска револуција* ('називи историјских догађаја и ратова', П'60); *косовски бој*, *први српски устанак* (ПШУ, с. 112, називи историјских догађаја), али *Берлински конгрес*, *Версајски мир* (с. 99, мировне конференције, скупови).

— ПМС (угл. тако и МД): *Први светски рат*, *Морејски рат*, *Рат двеју ружа*, *Седмогодишњи рат*, *Бородинска битка*, *Колубарска битка*, *Мојковачка битка*, *Битка народа*, *Сељачка буна*, *Први устанак*, *Илинденски устанак*, *Невесињска пушка*, *Сарајевски атентат*, *Дуги марш*; али, као претежно описни називи: *балкански ратови* (множина), *ирачко-ирански рат* (обе ратујуће стране), *југословенска револуција*, *алжирска револуција* (али: *Француска револуција*). ПМС, остављајући граничне случајеве избору писаца, за називе са општом именицом и геогр. именом препоручује образац *битка код (села) Бородина*, *битка (бој) на Косову* (МД: *Битка на Сутјесци*, *Бој на Косову*).

10. *Куртоазно велико слово (у знак поштовања)*. — П'60 нормира велико слово у титулама 'живих поглавара држава када се не спомињу њихова имена': *Председник*, *Краљ* итд. (а за остале титуле мало), такође *Величанство* у непосредном обраћању, а заменице *Ви*, *Ваш* за једну особу. — ПШУ не обрађује ово питање.

— ПМС (сл. и МД): именице редовно малим словом (*председник*, *краљ*, *величанство*); *Ви*, *Ваш* (за једну особу) у пословним писмима, обично и другим (где је допуштено и *Ти*, *Твој*); *Ваша светости* (не „Ваша Светости“), *Ваше величанство* (допуштено и *Његова светост*, *Њено величанство* и сл.). — По КЛ'81 (*Речник језичких недоумица*) и ПМС пише се *ви*, *ваш* (за једну особу) у записивању туђих речи (дијалози у књижевности и сл., МД ово не изузима).

11. *Неки појединачни случајеви*: *Баш-Челик* П'60 РСА КПМС — *Баш-челик* ПШУ (сл. и Евро-азија, према *Евроазија* П'60, ПМС); *библија* (али *Свето писмо*) П'60, *библија* ПШУ — *Библија* РСА РМС ПМС; *Информбиро* РСА КПМС — *информбиро* ПШУ; *марсељеза* (али *Интернационала*) П'60 РМС РСА, *марсељеза* ПШУ — *Марсељеза* КЛ'91 ПМС.

Ијекавска норма и однос према „кroatизмима“

12. *Пристап.* Сви приручници потврђују равноправност књижевне ијекавице у српском језику и њене основне системске одлике. Не признају се дијал. облици типа *ћерати, ћеца, пошљедњи, сјено, овијех, новијем* (него само *тјерати, дјеца, посљедњи, сијено, ових, новим*); такође признају се само облици типа *изгорјети, старјешина, рјечник, рјешење*, а не са *ре* (уз нека одступања у ПШУ: *горети, горелина, згорети*). Предмет иновирања (делом једнаког а делом неједнаког у ПМС и ПШУ, док се МД слабо може поредити јер се мало упушта у ту грађу) представљају лексичке и позицијом условљене појаве.

13. *Лексичке иновације.* За разлику од П'60, признаје се истовјетан (ПМС и ПШУ, секунд. јат), као и неки облици који су по П'60 само ек. — ПМС и ПШУ: *дејство(вати), мезимац* (и *-мица*), *прекор* (ово и МД), *преступни* (п. година). — Сам ПМС: *отмен(ост), прекоран, престо* (ово и МД), *престоница, самопрегор(ан)* (*прегор, прегоран* признају и П'60 и ПШУ).

14. *Новине условљене прозодијским односима.* — ПМС и ПШУ (према самом *-ије-* у П'60) признају у ијек. облике *посљеподневни, посљератни, превремен, усљед*, а такође (по обрасцу *вијџкови/вјџкови*) *дјелови, љекови* (ово друго и МД). — Сам ПМС признаје и *преподнџвни*, *прид. сљџдџи*, *брестови, дренови*, а као допуштене споредне варијанте *вододјелница, дводјелан* и сл. (и ПШУ има *седмодјелан*), *колосјек, редосљед*, а онда и *засиједати* и сл.

15. *Постконсонантско рје.* Неспорно је *ре* ум. *рје* у *грешка, зрелост, брегови, стрелица* итд. П'60 изузима из тога општег обрасца сугласничке групе на саставу сложеница (дајући само *разрјеђење* и сл., тако и *одрјеш-, разрјеш-, противрјеч-*), а ПМС и овде допушта облике са *ре*: *разређивати* (према *риједак*), *разређивач, разрешница, одрешење, одрешит, противречан, противречити* и сл. — У МД се не признају ови ликови, а у ПШУ признају прва три, а остали не. — Према П'60 је у ијек. *огрјев/огрев*, што прихватају ПШУ и МД, а ПМС додаје и варијанту *џријев*.

16. *Однос према хрв. ијек. стандарду и другим „кroatизмима“.* П'60 равноправно и симетрично даје елементе обе варијанте или (по данашњем статусу) оба књижевна језика, српског и хрватског. — Симетричан и некоментарисан однос доминира и у ПШУ, нпр. напореда *заљев/залив* (ијек.), а на другом месту *залив* (ек. и ијек.), тако и *прољев/пролив, истјецати/истицати, пријекид/прекид, пријелом/прелом, пријетис/препис* и др.; тако и нејатовске разлике: *во/вол* (и *вол/во*), *го/гол* ('*наг*'), *со/сол, кџмија/хџмија* (и *хџмија/кџмија*), *керубински/херувимски, кентаур/центаур, кирурџ/хирург, клаун/клоун, кувати/кухати* и др. У неким пак двојствима заведени су само српски облици (а хрв. ођутани), нпр. *утицај* и *зџтицати*,

неко и нико, одбрана, офанзива, хришћанин (без утјецај, нетко, обрана, офанзива, кришћанин).

— ПМС углавном обрађује српске облике, а наводи и хрватске; маркира их као 'хрватску стандардизацију' (уз објашњење у предг. да је она реално хрватскосрпска) и каткад као српске архаизме; неке у срп. ређе паралеле даје у загради, без маркиције. Примери: *ијек. препис (пријегис); залив (хс. заљев); хемија, хџмијсти (хс. кемија и сл.); одбрана, одбрамбени, одбранити (хс. обрана итд.).*

— МД не уводи у обраду хрв. облике (има нпр. *во без вол, хемија без кемија*), а за именице *залив, пролив* изричито констатује да немају двојке облике.

17. *Још нека одступања од досадашњих образаца.* — ПМС допушта у ијек. *првијенац* у зн. 'првоток (ракија)' и 'сватовски предводник', затим *летилица* и *зађевица* у ек. и ијек., а у ек. облике *приљежан* (ово и ПШУ), *уљез* (П'60 *улез*, ПШУ нема), *паљетковати* ('пабирчити'), *мјед* (метал). Додата је и вар. *бијесњети* (поред *бјесњети*, у ствари акц. двојство).

— ПШУ има још повише одступања од уоб. образаца замене јата, али ће она већином бити случајна и нехотична, а не програмска корекција образаца. Нпр. на с. 83 дата је предност у ек. облику *поливати* над *полевати* (сагласно уоб. норми), али се то у речнику не види (од 11 глагола с преф. за пет је у ек. дато *-левати* и *-ливати*, за два само *-ливати*, за четири само *-левати*, све без оцене варијаната). Уп. и ове облике у ПШУ: *бјелоња, бјелост* [ум. *бије-*]; *боговетан* ек., *боговјетан* ијек. [ум. *боговетан* ек. и ијек.]; *брстети* ек., *брстјети* ијек. [поред *-ити*, које је у РСА једино потврђено]; *вједрица* и *вједро* ијек. [без *ведр-*, што је у ијек. стандард]; *дијевче* и *доколијен* ијек. [ум. *дјевче, докољен* РСА]; *жлијебаст/жљебаст* ијек. [само *жљебаст* РМС и РСА]; *закрештати* ек. [тако и РМС и РСА, за разл. од исправног *крештати* ек. и ијек., у ПШУ и у речницима]; *зјеница/зеница* ијек. [тако и РСА, лика *зеница* има и у ијек. говорима, али га П'60, РМС и ПМС нису приватили]; *извештати* ек., *извјештати* ијек., тако и *-алост* [*вешт-* од *веш-* је и у ијек.]; *корјенка/коријенка* [нема те речи у РСА, а по систему је само *коријенка*]; *лијегало/љегало* [реално у РСА: *легалo* ек., *лијегало* ијек., *легалo* и *легалo* у ек. и ијек.].

Сугласници и сугласничке групе

18. *Сугласник х.* Сви приручници полазе од етим. *х* као основног ослонца, али је неједнак третман и опсег одступања (најмање их је у П'60).

— Двојство *дуван/духан, кијавица/кихавица, кувати/кухати* и сл. ПШУ (као и П'60) даје напоредо, без оцене предности. ПМС даје првим облицима употребну предност, нпр. „кијати, кијавица, кијавац (необ. ких-)“, док МД наводи *дуван, кијати, кијавица, кувати, кувар*, а облике са *х* не помиње.

— За разлику од П'60, признају се у туђицама неки облици без *х* (изворног) — ПМС и ПШУ: *ајван, ајвар, алва, алка, амајлија*; сам ПМС: *алал(ити), амам* (ПШУ са *х*); *алов* (риб. мрежа), *ам, амал(ин), асура, атар* (ПШУ нема); сам ПШУ: *арамија*.

— ПШУ равноправно даје и *арамбаша*, *аранђео* и *аранђел* (по ПМС неких облици).

— Као ни П'60, нови приручници не признају секунд. *x* у *xрђа(в)*, *xрвање* и *xрвати се*, *xрзати*. ПМС изузетно признаје *опкрвати*, *опкрван* [в. НЈ XXIII/1—2, с. 14—20], за разлику од П'60 и МД (ПШУ нема *обрвати*, *опхрвати*).

— ПМС (п'ред *кухиња*, *снаха*) признаје и *кујна*, *снаја* (ПШУ и МД наводе само облике са *x*).

19. *Сугласник j*. Нема битних разлика у писању међусамогласничког *j*, а ни *j* уз и осим у неким наставцима.

— Признају се наставци *-ји* и *-ји* у пределима односа, али по ПМС употребну предност има *-ји* иза сугласничке групе, а *-ји* иза једноструког сугласника: *овчији* (*овчји*), *гушчији* (*гушчји*) — *дечји* (*дечији*), *козији* (*козији*). П'60, ПШУ и МД ово не диференцирају.

— У П'60 је *жулајив*, *приштајив*, *награјисати* и сл. — ПМС задржава *-ајив*, али нормира *-аисати* (*награисати*, *ограисати*, сл. и *сефтеисати*), осим према именицама на *-ај* (*калајисати*). — ПШУ има *леђаив*, *награјисати*.

— ПШУ има *змински/змијски*, тако и *делински/делијски*, *балински/балијски*. По РМС и ПМС први облици су нестандардни (сл. и РСА, а у П'60 је само *змијски*, али *делијски* и *делински* без оцене, а трећег примера нема).

— П'60, ПМС и ПШУ имају *приањати*, а МД *пријањати*.

20. *Удвојени сугласници*. — Поред неспорног *најјужнији* и сл., П'60, ПМС и МД признају и друга удвајања на саставу сложеница: *наддржавни*, *наддруштвени*, *поддијалект*, *преддржавни*, *нуззарада*, *нуззанимање*, *нузграда*, *противвередност*, *ваннаставни*, *изваннаучни*, *суперревиизија*, *суперреалистичан*, *тридесеттрећина*, *транссахарски* и сл. (додати су примери и из речника и КЛ'91).

— ПШУ оспорава сва удвајања осим *јј*: *надржавни*, *надруштвен*, *подијалект*, *противвередност*, *ваннаставни* (помиње се и *ван-наставни*), *суперревиизија/супер-ревиизија*, *нуз-зарада*, *нуз-занимање*.

21. *Изостанци једначења по звучности*. — Уоб. норма (П'60, речници и др.): *надтајник*, *надтеменик* (зенит), *надтамничар*, *надтрајати*, *одгуговати*, *подтајник*, *подтекст*, *подтачка*, *подгип*, *подтемпература*, *предтакмичење*, *предтерен*, *предтурнир*, *субполаран*, *субпериодизација*, *постдипломски*, *постдентал*, *постгласијал*, *јурисдикција*, *трансгресија*, *трансбајкалски*, *адхезија*, *адхерентан*, *нокдаун*, *гангстер*, *ангстрем*, *кингстон* (вентил), *драгстор*, *плевс*.

— ПМС се држи тога, а као правило узима да се на крају префикса сугласник (ако се не губи) не једначи са својим парњаком (*подтачка*, *субпериодизација*, *нузспецијалност*) и да се страном NG не једначи (*гангстер*, *ангстрем*, *пингпонг*, *лонгплеј*). И МД прихвата изостанак једначења

(предтурски, предтакмичење, постдипломски, гангстер, плебс, драгстор; додаје и рентген, према рендген П'60 ПМС ПШУ).

— ПШУ не прихвата тај узус, него први сугласник или једначи, или изоставља, или га пак одваја цртицом од следећег: потип/под-тип (с. 480), потекст/под-текст, претакмичење/пред-такмичење, суполаран/суб-поларан, претерен/пред-терен, претурски или пред-турски, поздипломски/пост-дипломски, позденталан/пост-денталан, атхезија, атхерентан, атхеренција, нок-даун/ногдаун, ганкстер, плепс, тридеседгодишњак, седамдеседгодишњица.

22. Једначење у страним именима. Док је у општој лексици изостанак једначења по звучности везан за посебне случајеве (испред *с* и *ш*, а испред других сугласника углавном у новијој лексици), у туђим властитим именима то је шира и општија појава. — П'60 ово регулише само за словенска имена (т. 209), опредељујући се за једначење као главно правило (рус. Безборотко, Мерешковски, буг. Расцветников и др.). — Ни МД се начелно не изјашњава о овоме, али у рус. именима примењује једначење (Мерешковски, Глатков, с. 122).

— ПШУ као обавезан поступак узима да се у страним властитим именима не врши једначење (с. 77).

— Према ПМС оријентационо је правило да треба једначити *с/з* и *ш/ж*: Дрезден, Глазгов, Дездемона, Казба, Ружди, Скаски, Расцветников, Ришков, Мерешковски, Визбаден, Хабзбург и хабзбуршки (П'60, ПШУ и МД: Хабсбург); у словенским именима обично се једначе и други сугласници: Голупков, Безборотко, Преткавказје, Потпорожје, чеш. Хроматка; у осталим случајевима по правилу нема једначења у личним и геогр. именима: Тбилиси, Јангце, Редфорд итд.

23. Сложенице са *т*, *д* испред африката. — Уобичајена је норма (П'60, реч-ници и др.): *подђакон*, *подђубрити* (при сађењу), *подцарнути*, *отђушкати*, *отђушнути*, *нађугилан*, *нађугати* (Веселиновић), *отцегити*, *отцурити*, *отцветати*, *отцркувати*, *наццветни*, *наццестар*, *наццев*, *поццветни*, *поцценити*, *поццртати*, *поццента*, *поццикнути*, *поцирквени*, *отчепити*, *отчинити* (скинути чини), *натчовек*, *натчулан*, *натчиновник*, *поччинити*, *погчаник*, *погчеле*, *погчиновник*.

— ПМС задржава без прераде ове обрасце (сугласник се једначи, а не губи се). — Ни МД не прерађује: *отцегити*, *поццртати*, *поччинити*, *отђушнути*.

— ПШУ генерално (с. 74—75) уводи облике без *т*, *д*: *ођушкати*, *ођушнути*, *оцепити*, *оцепљење*, *наццветни*, *наццестар*, *поццветни*, *ноценити*, *поццента*, *очепити*, *очепљивати*, *начовек*, *начовечански*, *начулност*, *починити*, *почовек*; свуда допушта и варијанте са *т*.

24. Групе *стн*, *скн* и *сл*. Неспорно је *-стан*, *-сна* у домаћим речима као *частан* (*-сна*), *врстан*, *жалостан*, *изврстан*, *свестан*, *страстан*, такође *м(ј)есни*, *крсни* и *сл*. — Разлике појединачне природе: *нужан/нуждан* П'60 и ПШУ — док се ПМС и МД изјашњавају за вар. *нужан*; сам ПМС допушта (не)пристрасан и чудовишан (поред *-стан*, *-штан*); ПМС и МД

не иду на категоријске иновације, него (сагласно са П'60) задржавају *-стни* у предевима од страних речи и наставак *-сткниња* (такође стране речи): *азбестни, инцестни, компостни, контрастни, антифашисткниња, телефонисткниња* итд. (ПМС изузетно допушта *робусно, робусни*); у П'60 је изузетно *модискниња*, а ПМС и овде додаје варијанту *модисткниња*.

— ПШУ, напротив, у тим типовима — допуштајући и облике са задржаним сугласником — категоријски уводи облике без *т*: *азбесни, протесни, карсни, касни* (према *каста*), такође *једнобразни* (према *двобразни, одмаздни* П'60 и ПМС), као и *авантуристкниња, адвентисткниња, антифашисткниња, бригадисткниња, гитаристкниња, дентисткниња, дефетисткниња, егоисткниња, економисткниња* итд.

— ПШУ према именицама на *-стак* има ген. *-стка* (*листка, залистка* и сл.). Ни ПМС не оспорава ове облике, али предност даје типу *-ска*, при којему остаје и МД.

25. *Једначење нб, нп џ мб, мп.* Неспорно је *мб* у *зелембаћ, стамбени, прехрамбени, настамба, химба*.

— На саставу сложених речи, међутим, изостаје *једначење* (по П'60, ПМС и ПШУ): *ванбрачни, ванпарнични, једанпут, наједанпут, одједанпут, уједанпут, странпутица, зеленперка, воденбуба*.

— МД задржава *н* на крају префикса, али у осталим сложеницама има *мб, мп*: *једанпут, стрампутица, зелемперка* (с тим иде и *водембуба, неједанпут* и сл.).

26. *Неки случајеви дисцимилације.* — У групама *ћн, ћњ* ПШУ има и *божитњи/божјићни, вотњак/воћњак, вотњачић/воћњачић*, а по П'60, ПМС и РМС први облици не спадају у стандардне. Неспорно је признавање облика *сретан* (поред *срећан*).

— За групу *ми* ПШУ има *гумно/гумно*, док П'60 и ПМС признају само *гумно*, такође *потамнети* (а ПШУ има и *потавнети*).

— Завршеци *-ичин* и *-чицин*: поред неспорног *Миличин, Новичин, Анкичин, домаћин* — у П'60 је тако и према *-чица* (*Анчичин, девојчичин*), што не изузимају ни ПШУ и МД; ПМС пак (из дисимилативних разлога) овде препоручује *-чицин*: *Анчицин, девојчицин* (тако и *КЛ'91: чичицин* и др.).

Припајање предлога

27. *Спојено писање ум. одвојеног у П'60.* — У ПМС су такви ови случајеви: *нажалост, успут* ПМС *МО МД* (ПШУ *на жалост/нажалост*, другу реч нема); *испочетка* и *спочетка* у зн. 'исправа' (прво и ПШУ, а друго нема); *наизглед* ПМС *МД* (ПШУ *на изглед*, тј. као и П'60 и *МО*); *предвече* ПМС *КЛ'91 МД* (ПШУ *предвече/пред вече*).

— *МО* и *ПМС* задржавају одвојено писање (као у П'60): *до врага, до ђавола* (и *к врагу, по врагу, за ђавола, на ђавола, у ђавола, до бијеса* итд.), *до виђења* (и *до слушања*), *на пример*, (и *на прилику*), *у ствари* (и *у бити, у суштини*), *у име* (впр. *у име народа, у име његово, у име хуманости*), *у здравље*. ПШУ: *до врага, за ђаволи, до виђења/дoвиђења*,

на пример, на прилику (других нема). — МД: *доврага, дођавола, довиђења, например, уствари, уиме, уздравље* (других нема).

— Сагласно са П'60, не спајају предлоге с називима год. доба МО, ПМС и МД; и у ПШУ је *на лето, на љето*, али *подјесен*.

28. *Одвојено ум. спојеног у П'60.* — ПМС идентификује као дублете, али даје првенство одвојеном писању свих примера: *за узврат, на претек, на смрт, на одмет, на пречац, на уштрб* (ових шест и МО одвојено), *на руку, с раскида* (МО остао при спојеном). И ПШУ има за *узврат, на претек, на смрт, на руку*, али: *наодмет, напречац, науштрб, раскида*. МД задржава спојено: *заузврат, напретек, наодмет, напречац, науштрб, наруку*.

— Одвојено писање ум. спојеног у П'60 препоручено је још у тридесетак случајева — ПМС МО ПШУ: *на здравље, на нарче, на почек, на правац, на прекид, на прсте, под небом, под богом* (ово последње у ПШУ поред *подбогом*); ПМС ПШУ: *до краја, на преклоп, на прескок*; ПМС МО: *на душак, на пакост, на сусрет, с главе* („да чудно ли с главе погибосмо“ — Његош) (у ПШУ све спојено); *до воље, до тамо, на измаку, у бескрај, у бестраг, у корак, у коштац, у недоглед, у неповрат и у неврат, у прсте, у раскорак* (ПШУ нема ових примера); сам ПМС: *на прешу, с неруке, с руке* (ПШУ *напрешу, снеруке* с. 90, а трећег нема); сам ПШУ: *до године* (поред *догодине*), *до недавно, до скоро* (поред *доскоро*), *за кратко* (поред *закратко*), *за вазда* (ПМС све само спојено). МД од ових речи има само *надушак, наздравље, унедоглед, унеповрат, донедавно*.

29. *Предлози + кад(а), сад(а), тад(а), онда.* — За предлоге *до* и *од* са овим прилозима П'60, ПП, ПМС и МД примењују образац *досад, досада* и *до сада, доонда* и *до онда* (по ПП и ПМС као *онда* иду и *малопре, малочас*, тј. *домалопре* и *до малопре* итд.). И ПШУ примењује тај образац на *од + тад(а)*, уз нека одступања у другим примерима (нема *од када* ни *домалопре*, а додаје *до кад, до сад* и сл.).

— Исти образац П'60 и сад МД примењују на предлог *за*, а ПП и ПМС уводе зависност од значења (намена одвојено, привременост спојено): *за сад(а) а не за суџра, засад(а) добро стојимо*: по овоме је за *кад(а)* редовно одвојено. И ПШУ има за *када* само одвојено (за разлику од П'60 и МД).

Друга питања спојеног и одвојеног писања

30. *Одвојено писање ум. полусложеничког.* У овоме има доста корекција образаца из П'60 и доста сагласности у новим приручницима; нпр. ПМС ПШУ МД: *гала ручак, гала концерт, нето тежина, бруто износ, жиро рачун, џез оркестар, џез музика, колор филм, беж чарапе, добош торта* итд.; ПМС ПШУ МД: *Краљевић Марка, Јанковић Стојана, кир Јањи, бата Стевин, баба Стани, Хајдук Вељка, Узун Миркова, Хаџи Рувима* (али ПШУ *Хаџи-Ђера, Узун-Мирко*), *Кнез Михаилова* и сл., с тим што ПМС допушта и цртицу иза променљивих речи (*бата-Стевин* и сл.) *кад* изостане промена; ПМС и МД: *Херцег Нови, Хан Пијесак, Котор Варош* (ПМС допушта и цртицу) — ПШУ: *Херцег Нови/Херцег-Нови*,

Мркоњић-Град, Шћепан-Поље; ПМС МД: Радио Београд, Радио Јагодина, радио огласи, радио драма (ПШУ *радио-драма*). Испојиле су се и друге разлике у иновирању (в. даље).

— ПШУ: клин чорба, рак рана, спомен плоча, ловор грана, веш машина, кварц лампа, шах клуб. — ПМС: све с цртицом. — МД: *рак-рана, спомен-плоча* (допушт. и спомен плоча).

— МД: Смаил ага, Хусеин бег, Омер паша. — ПМС: *Смаил-ага и Суљага, Хусеин-бег и Скендербег, Омер-паша*. — ПШУ: *Смаил-ага, Мехмед-паша* (с. 94).

— МД: радио апарат, радио станица, радио техничар, минни голф, видео рикордер. — ПМС у наведеним примерима с цртицом: *радио-апарат* итд. — ПШУ: *радио-апарат, радио-механичар, минимаркет(а)/мини-маркет, мини-серија, видео-рикордер*.

31. *Одвојено писање уместо спојеног*. — ПМС и ПШУ: буди бог с нама, дан и ноћ (бот.), крсти куме дете (бот.), ПМС и два брата крв (бот.).

— ПШУ: отворено плав, светло модар, нежно ружичаст, тамно зелен (с. 94), отворено жут, отворено зелен (речник). — ПМС спојено: *отвореножуг, тамноплав* итд. Тако и МД: *тамноцрвен, светлоплав, затвореножуг*.

— ПШУ: високо квалитетан, високо научан, високо надарен, високо образован, високо организован, високо поштован, високо развијен. ПМС задржава образац из П'60 (спојено ако прилог није посебно наглашен), тако и МД (*високоцењени*).

— ПШУ: по неки, по који, по неко, по нечији, по нешто, по гдегде, по гдеко (само тако, без спојеног). — П'60, ПМС и МД спојено и одвојено, зависно од значења. нпр. *покоји пут 'каткад', али по који пут то причаш?*

— ПШУ: *Видовдан / Видов дан, Ђурђевдан / Ђурђев дан* (П'60 и ПМС само спојено).

— ПШУ: ни за што, ни један, ни у колико; а камо ли, камо ли, него ли (П'60 и ПМС *низашто/ни за што, а камоли*, остало спојено; МД: *ниједан, ниуколико, а камоли*).

32. *Полусложеничко писање ум. спојеног*. Иновације овога типа нису покретане у ПП и МО. И ПМС се држи досадашњих образаца, с тим што — као стилско и изражајно средство — допушта и писање цртица кад се жели нагласити рашчлањеност. МД мало захвата ову грађу, не доводећи при томе у питање досадашње узусе. — Напротив, ПШУ нуди више нових образаца, са великим бројем примера несасгласних с досадашњим правописним и речничким узусом.

— ПШУ (префикси у првом делу): *дија-позитив, екс-шампион, изван-пансионски, интер-денталан* (с. 94), *инфра-црвен* (с. 94), *нуз-белешка, нуз-зарада, нуз-решење, нуз-производ, нуз-просторија, обер-келнер, обер-лајтнант, пан-американски, пан-германизам, пан-славизам, пара-наука, пара-психологија, ултра-виолетан, ултра-звук, ултра-леви* (с. 94),

дублетно и други (в. горе под 20—21): под-тип, пост-дипломски, пред-такмичење, суб-поларан, супер-ревизија, супер-сила.

— ПШУ (страни префиксоиди на *о*): аеро-динамика, антропо-географија, ауто-биографија, био-генеза, гео-физика, електро-динамика, електро-магнетски, енерго-инвестиција, макро-план, електро-динамика, мено-пауза, микро-организам, нео-класицизам, нео-реализам, невро-патологија, нитро-целулоза, палео-зоологија, психо-терапија, термо-електрана, хелио-центричан, хемио-терапија, хемо-дијализа, хидро-авион, хлоро-водоник.

— ПШУ: југо-запад, југо-исток, северо-запад, северо-исток (по П'60 и ПМС спојено, а с цртицом се пише *југо-југозапад, југо-југоисток*, тако и са *северо-*).

— ПШУ (изведенице од одредбених синтагми): вањско-политички, грађанско-правни, групно-својински, далеко-источни, западно-босански, западно-европски, западно-индијски, латино-амерички, латинско-амерички, међународно-правни, кривично-правни, народно-правни, наследно-правни, неколико-годишњи, неколико-дневни, спољно-политички.

— ПШУ: руско-словенски, славено-српски, српско-словенски, старо-црквенословенски (по П'60 и ПМС спојено); српско-хрватски, босанско-херцеговачки, англо-американски (у ПШУ само тако, а по обрасцима П'60 и ПМС спојено или с цртицом, зависно од значења).

— ПШУ: бакарно-црвен, бело-сив (с. 93), вишњасто-црвен, љубичасто-црвен, маринско-плав, маслинасто-зелен, маслинасто-сив, модри-касто-црвен, пастелно-плав, плаво-маслинаст, плаво-модар, пепељасто-сив, сиво-зелен, сиво-маслинаст, смеђе-црвен и смеђо-црвен (нијансе боја, по П'60 и ПМС спојено).

— ПШУ: где-где; што-какав, што-куд(а), што-шта; дум-дум; цик-цак; берн-бери; це-це (мува). П'60 и ПМС све спојено.

— ПШУ (још неки примери различитог карактера): високо-ученост, књижевно-теоријски, котор-варошки, лабио-денталан, лифт-бој, лумпен-пролетер, марк-граф, метар-килограм, миро-помазати, монархо-фашизам, мулти-латералан, мулти-милионер, надри-адвокат, надри-лекар, назови-песник, назови-пријатељ (сл. и псеудо-исказ, псеудо-цивилизација), народно-демократски, народно-ослободилачки, национал-социјализам, нок-аут (дублет), нок-даун (дубл.), социјал-демократ, сутра-вече, теле-комуникација, фолкс-дојчер, франц-јозефинизам.

Списак примера у овој тачки (32) није исцрпан него егземпларан, а изложени обрасци вуку за собом још много примера. ПМС се у њима придржава норме спојеног писања, примењене у П'60 и у речницима. И МД остаје у тим оквирима: *екстрапрофит, подтекст, предтакмичење, предтурски, суперкомфоран, суперсила; макроплан, микроорганизам, електротехника, термоцентрала, хидроенерија, психоллингвистика, невропсихијатрија, социоллингвистика; југозапад, југоисток, северозапад; спољногровински, научноистраживачки, друштвенополитички; затвореножуг, тамноцрвен, светлоплав; штошта, гдегде, думдум, цеце, цикцак; назвидемократија, псеудонаука, народноослободилачки.*

33. *Спојено писање ум. одвојеног.* Неспорно је одвојено писање бројева (основних, редних и збирних) и бројних именица на *-ица*: *сто двадесет пет (пети, петоро, петорица)*. П'60 је овај образац проширио и на придевске и именичке изведенице: *двадесет петогодишњи, двадесет петогодишњак, двадесет петогодишњица* (или сл.). ПШУ не иновира ове образце; даје примере *двадесет петица, двадесет петина (1/25), педесет двојка* (с. 95), *педесет трећина* (с. 79), а о изведеним придевима и именицама на *-годишњак, годишњица* нема директног изјашњења. — ПМС и ПП спајају: *двадесетчетворочасовни, седамдесетпетогодишњи, тако и -ишњак, -ишњица* (поред *седамдесет пети годишњица, 75-годишњи* и сл.); ПМС има и *четрдесетпетица, четрдесеттрећина*. Тако и МД: *шездесетпетогодишњак, двадесеттројка, тридесеттрећина*. — Остале разлике овога типа појединачне су природе (осим у предлошким спојевима, в. горе под 27):

— ПМС: *такорећи* (ово и МД), *Газиместан* (и КЛ'91, а у П'60 *Гази Местан*), *анфас* (и РСА, РМС, а П'60 *ан фас*); тако и *анпрофил, априори* (и РСА, а ПШУ *а приори*);

— ПШУ: *Бадњи дан / Бадњидан* (ПМС само прво), *добро дошао! / добродошао!, добар дан / добардан, добро јутро / добројутро*. Различито је и *рент* а *кар* ПШУ — *рентакар* ПМС МД.

34. *Спојено писање ум. полусложеничког.* — У П'60 се пишу спојено предмети *ауто-* и *фото-* у зн. 'само-' и 'светлосни', али углавном с цртицом у зн. 'аутомобилски' и 'фотографски'. — У односу на то ПМС проширује спојено писање: *аутопут* и *аутострада* (такође *авиострада*) само тако, а предност спојеном писању даје и у *аутомеханичар, аутоелектричар, аутолакирер, аутоstopер(ка), фотомонтажа, фоторепортер, фоторепортажа, фоторепродукција, фотоиздање, фотоштампа, фототехника, фотослог*. МД иде и даље, препоручујући редовно спојено писање *ауто-* и *фото-* и укључујући везе у којима (као слободнијим и околиналним) ПМС даје предност писању цртице; нпр. *аутоделови, аутотаблица, аутоотрка, фотоопрема*. — ПШУ у супротном правцу коригује норму П'60, проширујући писање цртице (*ауто-биографија, ауто-гол, ауто-критика, фото-сфера, фото-типича, фото-хемија, ул. и фото-тека*), што спада у поступак под 32.

— ПМС усваја спојено писање (уместо цртице у П'60) и у овим примерима: *наливперо* (ПШУ *налив перо*, ул. горе т. 30), *маршрута* (и ПШУ), *пингпонг* (ПШУ и П'60 *пинг-понг*), *тамтам, цнјудицу*, тако и *бугивуги* (нема у П'60, а у ПШУ *буги-вуги*). МД има *наливперо, пингпонг, бугивуги*.

— ПМС даје првенство писању *Аустроугарска*, а допушта *Англо-американци* и у значењу 'Енглези и Американци' кад се заједно узимају (а не само у зн. 'Американци енгл. порекла', као у П'60), сл. и *Афроазијци*. И МД има *Аустроугарска* (на с. 97), док ПШУ задржава *Аустро-Угарска* (као у П'60).

Из интерпункције

35. *Црта и цртица.* — П'60 не дефинише разлику између одмакнуте и примакнуте црте (тј. растављене белинама од суседних знакова или без

тих белина), али је она у штампању књиге примењена. ПМС и ПШУ и изричито дефинишу ту разлику (и пре њих ПП), али неједнако нормирају употребу примакнуте црте.

— У штампању П'60 цртица се доследно графички разликује од црте (упадљиво је краћа), и увек се штампа као примакнути знак (једној или обема суседним грађијама). Обоје је примењено и у ПМС, а уз то и изричито нормирано, као правилна обавеза у дтампци. У ПШУ је пак цртица често штампана као одмакнути знак, у позицији црте (нарочито често у регистру речи). И МД готово редовно има одмакнуту цртицу (уместо црте).

— У П'60, ПМС и МД изричито је нормирано да се цртица понавља у доњем реду кад се пренос на крају реда полудари с местом цртице у полусложеници. У ПШУ нема овога правила, а мало је примењено и у штампању књиге (уп. нпр. стр. 93—94). — Додајмо овде да у растављању речи ПМС проширује захтеве из П'60, препоручујући нпр. да се не деле групе типа *ст*, *ск*, *ств* и сл. МД пак, за разлику од ПМС и П'60, допушта растављање типа *и-стући*, *и-збацити*, *доз-нати* (не држећи се сложеничке границе), као и *Њу-тн*, *бици-кл*; у осталоме је оквирно сагласан са ПМС и П'60.

— Парне полусложенице (*више-мање*, *дан-два*, *како-тако*, *овде-онде* итд.) П'60, ПМС и МД пишу с цртицом, а ПШУ с примакнутом цртом. То важи и за двојна женска презимена, с тим што МД допушта и изостављање везног знака.

— ПМС примењује образац: *влада Цветковић—Мачек*, *Цветковић—Мачекова влада* (у оба случаја примакнута црта), тако и *Ристић—Кангерин речник* и др. Остали приручници (П'60, ПШУ, МД) у придеву пишу цртицу: *Ристић-Кангерин речник* итд.

— П'60 каткад повезује цртицом и вишечлане јединице, типа *иди ми-дођи ми*, *хтео-не хтео*; и МД задржава *иди ми-дођи ми*. У ПШУ нема таквих образаца, а ПМС их и изричито оспорава (тражећи *иди ми — дођи ми*, *хтео не хтео*).

36. *Тачка иза бројке у значењу редног броја*. По П'60, ПМС и МД не пише се та тачка иза римског броја, нпр. у *IX веку*, а ни иза арапског ако следи други интерпункцијски знак, нпр. *Други светски рат (1914—1918)*. Овоме ПМС и МД додају да се не пише тачка ни у оваквим случајевима: у *члану 29 и 30*, у *тачки 6 и 9*, на *страни 142 и 173*. ПШУ, напротив, генерализује писање тачке као знака редног броја, не изузимајући ни римске бројеве ни наведене случајеве са арапским бројкама.

37. *Заграђена додата реченица*. Неспорно је писање ако се заграђени текст схвата као део претходне реченице, нпр.: *Нема разлога за страх (горе не може бити)*. Али ако се заграђени текст схвата као посебна реченица, нуде се различити обрасци (у П'60 ово није нормирано):

— ПШУ и МД: *Нема разлога за страх (Горе не може бити)*.

— ПМС: *Нема разлога за страх. (Горе не може бити.)* ПМС констатује да се овако може заградити и више реченица; нпр. *Нема*

разлога за страх. (Горе не може бити. А можда и може.) — или Нема разлога за страх. (Горе не може бити. А можда и може!)

Речничка двојства

38. *Разлике у поступку.* Овде се подразумевају разлике у облику речи, а не графичке (велико слово, спојено и одвојено писање, писање ј кад се несигурно чује). И део обличних разлика већ је приказан (ијекавизми, облици са *x* и без *x* и др.), а овде се та грађа проширује. — П'60 у првом реду установљава нормативно равноправне варијанте (нарочито оне посебно својствене срп. и хрв. узусу), а често наводи и оспорене, непризнате, нпр. *мнијење не него мњење, прчаст не него прѠаст, полевати боље поливати*; само изретка се варијанта идентификује као нормативно призната али спореднија, нпр. *гњио (гњил)*. Сличан је поступак и у РМС, с тим што су признате а споредније варијанте добиле нешто већи удео. Равноправне варијанте из П'60 по правилу се повезују знаком једнакости, нпр. *електрокемија = електрохемија, ембрио = ембрион*, а разрада се смешта код прве по азб. реду. Изједначеним паровима из П'60 додато је и доста нових, често без обзира на употребну превагу.

У РСА, међутим, много је више дошла до изражаја употребна оцена, и то са становишта доминантног обичаја у српском језичком изразу, јер се разрада смешта код најобичније варијанте, чиме јој се (без оспоравања друге варијанте) даје употребна предност; зато је нпр. *електрокемија* упућена на *електрохемија* и *ембрио* на *ембрион*. Тако варијанте добијају начелно тројак нормативни статус: (1) употребно главне и нормативно пуноправне, (2) нормативно признате али употребно споредније (кад су само упућене на главну варијанту или додате уз њу у загради, без нормативне дисквалификације) и (3) нормативно оспорене (као *покр. заст., необ., некњ., непр.* и сл.). Поступак у ПМС сличан је ојоме у РСА, те је и за ПМС карактеристично начелно тројако вредновање. — У ПШУ пак у речник се уносе само правописно признате варијанте (а не и оне које се нормативно оспоравају). Кад се заједно показују, наводе се потпуно равноправно, без обзира на обичност или необичност (и на српску или хрватску употребну превагу); нпр. *вол/вол, зашта/зашто*, уз то често и на другом азбучном месту (*вол/во, зашто/зашта*). — МД не обрађује лексичка двојства, па се и не може упоређивати с грађом осталих приручника.

39. *Примери неједнаког вредновања двојства.* Због тих разлика у поступку и због неједнаких нормативних мерила дошло је у приручницима до знатног броја разлика у признавању или непризнавању равноправности варијаната (употребне или и нормативне). Излажем најпре изричита разликења ПШУ и ПМС, додајући и податке о изјашњењу других приручника.

— ПШУ РМС П'60 изједначују, за разлику од ПМС и РСА, који дају предност *подвученој* (курзивној) варијанти: *август/аугуст; версификација/верзификација; дијел/дио; експеленција/екселенција; јагње/јање; јевтин/јефтин; касета/касета; козметика/косметика; луксуз/луксус; луксузан/луксусан; макиналан/махиналан; Међимурје/Међумурје; мираж-*

цијка/мирашчијка ПШУ, *миражцика* = *мирашчика* РСМ (а ПМС и РСА дају предност облицима са *ц*). Сличне разлике у вредновању: *ексхибиција*/*егзибиција* ПШУ РСМ (а П'60 не признаје *егз*-, чему ПМС и РСА дају предност); *масохизам*/*мазохизам* ПШУ (П'60 и РСМ немају *маз*-, а ПМС и РСА дају му предност).

— ПШУ РСМ П'60 изједначују, за разлику од ПМС (даје предност *подвученој* варијанти): *жвакати*/жватати; *Италијан*/Талијан; *неизлечив*/неизлечљив; *непобедив*/непобедљив; *неподерив*/неподерљив; *непоречиив*/непоречив; *неразрешив*/неразрешљив, *неранљив*/*нерањив*; *очвршћавати*/очвршћивати; *паразит*/парасит; *поанта*/*поента*; *појевтинити*/*појефтинити*; *чил*/*чио*. Слично млажњак/*млазњак* ПШУ РСМ (П'60 нема *зњ*, чему ПМС даје предност).

— ПШУ П'60 изједначују, за разлику од ПМС РСМ (предност *подвученом*): *барјак*/бајрак; *ђувегија*/ђувеглија; *зеитип*/*зеитин*.

— ПШУ П'60 изједначују, за разлику од ПМС РСА РСМ (предност *подвученом*): *обрадив*/обрадљив; *одвојив*/одвојљив; *предјел*/*предно*. Сл. и *оштроконђа*/оштроконца ПШУ (а П'60 нема *-нђа*, чему ПМС и РСМ дају предност).

— ПШУ РСМ изједначују, за разлику од ПМС П'60 (предност *подвученом*): *незадржив*/незадржљив; *ожалошћавати*/*ожалошћивати*; *официјалан*/*официјелан*; *пензионар*/*пензионер*; *сунаследник*/*санаследник*. Варијанти 'пастрвка' дају предност ПШУ (-*мка* није ни унесено) и РСМ, а ПМС и П'60 је оспоравају и нормирају *пастрмка*.

— ПШУ изједначује, за разлику од ПМС П'60 РСА РСМ (предност *подвученом*): *запта*/*зашто*; *канџија*/камџија; *кашто*/*кадишто*; *контроверзан*/контраверзан; *куд-камо* / *куд* и *камо* ПШУ, а остали разликују по зн. *кудикамо* и *куткамо*; *магионичар*/*мађионичар*; *мњење*/*мњење*; *мнијење*/*мњење*; *пунђа*/пунџа (ван опсега РСА); *вазна* /*ваза* (у П'60 неунесено).

Наводим и двојства која нису ушла у речник ПМС (ова грађа употпуњује се у КПМС), па се поступак ПШУ пореди са РСА, у ком је вредновање начелно сагласно са ПМС (и КПМС). У овим изједначењима ПШУ некад иде заједно са П'60 и (или) РСМ, а некад мимо њих (слично већ изложеној грађи). Подвлаче се варијанте којима РСА даје предност (употребну или и нормативну), а двојства се узимају из ПШУ: *анђелче*/*анђеоче*: *анђелчић*/*анђеочић*; *андидатирати*/*антедатирати*; *башибозлук* (само тако) ПШУ а само *башибозук* РСА; *бисази*/*бисаци* ПШУ а у РСА има предност *бисаге*; *боем*/бохем; *водијер* (само) ПШУ а РСА нормира *водир*; *враголан*/врагољан; *гајрет*/ гарјет; *го(л)*—голцикат / *го(л)*—голцијат ПШУ, а РСА *го голцат*; *грудати*/*грудвати*; *дезорјентација*/дисорјентација; *деобени*/*деобни*; *дихати*/*дисати*; *дјетинство*/*дјетинство*; *докажљив*/*доказив*; *дорашћавати*/*дорашћивати*; *жемичка*/*земичка*; *израчунљив*/израчунљив; *кавана*/*кафана*; *кламитати*/*климатати*; *комодност* ПШУ, *комотност* РСА; *консистенција*/консистенција; *конзул*/консул; *конзулат*/консулат; *корњач(и)ји*/корњачински; *костоловка*/*костоломка* (копље у нар. песми); *крафна*/*крофна*; *кријумчар*/криомчар; *лакоатлетика*/*лака атлетика*; *лојаст*/лојан (у РСА неједнако значење); *лососовина*/лосовина (месо од лососа); *маникер*/маникир (у РСА неједнако зн); *мезосопран*/*мецосопран*; *местодологијски*/*методолошки*; *миродија*/*мирођија*;

млађенка ПШУ (по РСА дијал. ум. *младенка*); *надисати се/надихати се; напоредност/напоредост; наухвица/наушница, недокажљив/недоказив.*

Објављивање РСА није даље стигло, али се као разлике вредновања у ПШУ на једној страни и РСА и ПМС на другој страни могу навести и ова изјашњења ПШУ (косу црту и овде преносим из ПШУ, као знак тамо признате равноправности, а подвлачим онај облик ком по мерилима РСА и ПМС припада предност): *незамислив/незамисљив; непокретнина/некретнина; непокривен/непокрит; неразмрсив/неразмршљив; неразорив/неразорљив; нераскидив/нераскидљив; нерешив/нерешљив; неоспоран/неспоран (неједнако зн.); неувијен/неувит; неукротив/неукротљив; неустрашив/неустрашљив; облата/обланда; оволик (само то у ПШУ), обичније оволики; одаседати/одседати; одасећи/одсећи; одбљеснути ек. и ијек. ПШУ, а по систему ПМС само ијек.; одражљив/одразив; одсукавати/одсукивати; озаравати/озаривати; окце/ошце; омарика/оморика; омарина/оморина; осамгодишњи/осмогодишњи; осамдесетгодишњица/осамдесетогодишњица, освојив/освојљив; осевабити се/осевати се; оскврнављеност, оскврњеност (и оскрнављеност, чега нема у ПШУ); ослушкавати/ослушкивати; отуђљив/отуђив; оформљавати/оформљивати; охмица/омица; оцеубичев/оцоубичев (оцеубичин, нема у ПШУ); панталоне/панталони; пантлика/пантљика; пантомима/пантомина; папазјанија/папазијанија; парадаиз/парадајз; педесетогодишњак/педесетгодишњак; петоделан/петероделан/петороделан; петодневни/петородневни; пехливан/пеливан; пламечак/пламичак; плићак/пличина; пљачкаш/пљачкација; победив/победљив; поварошанчити се/поварошити се; погрешив/погрешљив; подводач/подвођач; подневак/подневник; поколебив/поколебљив; покрхати/покршити; полевати/поливати у ек. (уп. горе у т. 17); полента/палента; помлслац, помливар (обичније помелар, није ушло у ПШУ); поморанча/поморанца; поплеснавити/поглесневити; посвемашни/посвемашњи; потавнети, потамнети (в. т. 26); похати/поховати, пракљача/пратљача; прежвакати/прежватати, пресаљати/пресољавати (и -ивати); прседнути/прседети; прслушавати/преслишавати (разилази се значење); пртежитост/пртежност; пртеравати/пртеривати; пропилене/пропилене (и Пропилеји); прћаст/прчаст, спонзор/спонсор; узневереност, унезвереност.*

Поред већ предочене грађе, у ПМС има још доста примера који одступају од образаца у П'60 или их дорађују; на пример: *Авганистан* обичније него *Афганистан* (у П'60 изједначено); *Ајзенхауер* (само, а у П'60 и *Ајзнахауер*); *Ајзеништајн* боље него *Ејзеништејн* (у П'60 ово друго), тако и *Бронштајн*, *Штајн* и др.; *Арбанаси* и *Шиптари* у етн. значењу, а *Албанци* првенствено геогр. (П'60 не разрађује); *Арменија* не него *Јерменија* (П'60 обоје); *артески* (*артешки*) *бунар* (у П'60 само *артешки*), *баксуз* (*необ. бахсуз*), а у П'60 обоје; *башта* (само тако), а у П'60 и *башча*; *Бјанкини* (итал.), *бјанко* и сл. (у П'60 *Бијанка*); *Бољшој театар*, ген. *Бољшој театра* (у П'60 не предвиђа се овако комбиновање промене); *Босфор* (само то, а у П'60 и *Боспор*); *васколик* (*жс. васколик* и *сваколика*) обичније него *савколик* (у П'60 *васколик* не него *савколик*); *Вирпазар* (нема у П'60, а у ПШУ *Вир-Пазар*, с. 106); *гарсоњера* обичније него *гарсонјера* (у П'60 само друго, у ПШУ обоје); *гликоза* и *глукоза* (у П'60, само прво); *грамзив* обичније него *грамжљив* (у П'60 равно-

правно); *емајл* обичније него *емаљ* (у П'60 равноправно); *зајмати* поред *заимати* (у П'60 само друго); *кћерка* и *ћерка* (погрешно узбучено иза ку-), а у П'60 само прво. — Списак је само егземпларан, а могао би се још доста допуњавати.

40. *Граматички обрасци (глаголски)*. И граматички обрасци делом имају лексички карактер, јер тип промене, као и односи основа и типова наставака спадају у битне лексичке одлике речи. У П'60 су особито разрађени глаголски обрасци и идентификована двојства у њима. Тога су се у највећој мери држали и речници, иако са неким одступањима и поправкама, нарочито у РСА.

— Тако имамо у РСА *дрхтати дршћем (-хћем)* и *дрхтим*, а П'60 *дрхтати дршћем*; РСА *дахтати дашћем* и *дахћем (дахтим)*, а П'60 *дахтати дашћем*; РСА *др(и)јети дерем*, а П'60 *др(и)јети дрем*; РСА *изаткати -ткам, ређе -ткем и -чем*, а П'60 равноправно сва три облика; РСА *избећи (избегнути)*, а П'60 обрнуто: *избегнути (избећи)*. ПМС прихвата ове иновације из РСА, док ПШУ има равноправно *избећи/избегнути*, а у осталим примерима као П'60 (*дршћем, дашћем, дрем, -ткам/-ткем/-чем*).

— ПМС има и других иновација у односима глаголских основа: *де(с)ти дедем* и *денем* (П'60 и ПШУ само прво); *жети* и *жњети*, тако и у слож. глаголима (и П'60 удваја *пож(њ)ети, најж(њ)ети, дож(њ)ети*, али има једноструко *жети* и *изажети*, док ПШУ има једноструко *дожњети, жети, изажети*); *бдим*, и *бдијем, пробдим* и *пробдијем* у ек. и ијек., али *снабдем* ијек. *снабдијем* обичније него *снабдим* (П'60 свуда само -им, а ПШУ *бдети бдим* ек., *бдијети бдијем* ијек.). Сагласан је поступак у ПМС са обрасцима у П'60 *натегнути (натећи), упрегнути (упрећи), умукнути (умући)* и сл., јер се и у ПМС заграђене варијанте третирају као споредније и мање обичне. Међутим, у неким случајевима се коригује тај образац из П'60, па у ПМС имамо *маћи* и *макнути, дићи* и *дигнути, нићи* и *никнути, такнути* и *таћи, натакнути* и *натаћи* и др.

— ПШУ пак има равноправно *натегнути/натећи*, а такође *натекнути/натећи* (где П'60 и ПМС не дају места облику *натекнути*). ПШУ има и *догнати доженем/догнам* и *загнати заженем/зажденем/загнам* (други признају само -знам). Но најчешћа је особитост ПШУ у погледу основа основа у томе што даје једноструке облике на месту уоб. двојстава: *наплетати* (без *наплитати*), *одићи* (без *одигнути*), *одмаћи* (без *одмакнути*), *омрћи* (без *омркнути*), *подстаћи* (без *подстакнути*), *помаћи* (без *помакнути*), *потаћи* (без *потакнути*), *смрћи се* (без *смркнути се*); *божјачем* (без *божјакам*), *гонећем* (без *гонетам*), *долежем* (без *долегнем*), *доречем* (без *дорекнем*), *залежем* (без *залегнем*), *засишем* (без *засисам*), *затечем* (без *затекнем*), *заталамбашем* (без -асам), *изважем* (без *извагам*), *изречем* (без *изрекнем*), *истечем* (без *истекнем*), *кшшем* (без *кихам*), *клевећем* (без *клеветам*), *малакшшем* (без *малаксам*), *нашшем* (без *насисам*), *натекнем* (без *натечем*), *одгонећем* (без *одгонетам*), *попљешћем/-шћем* (без *попљескам*, а *попљештем* не спада у образац П'60), *поутечем* (без -кнем), *претекнем* (без *претечем*).

— Појединачне типолошке несасгласности са уоб. обрасцима запајају се и другде у глаг. парадигмама ПШУ: презент *догрпћем* од *догрпети(јети)*; императиви *дједни* према през. *дједем, остризи* од *остри-*

зати; имперфекти *гњилах* од *гњилети*, *градијах* од *градити* (с. 84), *кипиах* од *кипити*, *мљешћах* од *мљескати*; аор. *отекнух* и р. прид. *отекнуо* од *отећи*; трп. *мршићен* од *мршити*, *околомаћен* од *околомати*, *омемљен* од *омемлати*. Биће, међутим, да то не проистиче из програмирања образаца него из поступка обрађивача, можда негде и из штампарских омашки. — Запазио сам да је и нама у ПМС промакао императив *бдеј* несагласан с презентом *бдијем*.

Иако би се овај преглед разлика могао још допуњавати, ипак већ у овом изложеном пажљив читалац може видети у чему су се испољила битна разлика у језичком нормирању, тј. у оцени шта у српском језику има нормално и стандардно место, шта допунско и мање стандардно, а шта остаје изван стандарда и норме. Међутим, до потпуније упоредне оцене приручника доћи ће тек онај ко их испроба као радна помагала — на пример у лектури или провери правилности својих или туђих текстова — и ко у понуђеним обрадама и нормативима потражи одговоре на своје језичке двоумице или недоумице и помоћ у њиховом разрешавању.

Резюме

Митар Пешикан

СОПОСТАВЛЕНИЕ ПРЕДЛОЖЕННЫХ ОРФОГРАФИЧЕСКИХ ПРАВИЛ

В работе показываются, информативно и без оценки, различия между нормативными высказываниями, содержащими в старом орфографическом справочнике (*Матица српска* и *Матица хрватска*, 1960) и в трех новых книгах, которые опубликовали *Матица српска* (Нови Сад, авторы: М. Пешикан, Й. Йеркович, М. Пижурница), *"Унирекс"* и *"Штампа"* (Никшич и Белград, авторы: Р. Симић, Ж. Станойич, Б. Остоич, Б. Чорич, М. Ковачевич) и *"Ниланса"* и *"Унирекс"* (Земун и Никшич, автор: М. Дешич).